

Asbjørn Sonne Nørgaard

God statskundskab: – heksekunst eller håndværk?¹

Videnskabelig debat forudsætter en fælles forståelse af, hvad god forskning er. Artiklens sigte er at etablere en sådan forståelse. Statskundskabens formål er at afdække, forstå og forklare den konforme del af social adfærd, vel vidende at ikke al adfærd på systematisk vis er samfundsmæssigt bestemt. God politologisk forskning bør tage afsæt i to spørgsmål: Hvad ved vi? Og hvad skal vi lære? Problemstilling og teori er afgørende, mens al diskussion om metode og design handler om at udsætte sine fordomme og forventninger for den hårdest mulige test. De binære modstillinger, vi kender fra samfundsvidenskabens *Methodenstreit*, er ufrugtbare.

Sometimes the verbal substitutions masquerading as contributions to knowledge are so inept and gross that it is difficult to believe that the authors really think that they are revealing new truths (which must be the case), and that they are not laughing up their sleeves at the gullibility of their audience

(Andreski, 1974: 64)

Der laves megen dårlig forskning i statskundskaben og de øvrige samfundsvidenskaber. Men heldigvis også en del god forskning. Måske findes der næsten lige så meget i anden som i første kategori? Denne artikel vil ikke føre bevis for disse empiriske påstande. De forbliver postulater. Til gengæld vil artiklen søge at afklare, hvad god statskundskabsforskning er.

Men kan det overhovedet lade sig gøre at etablere fælles standarder for god statskundskab? Bliver bestemmelsen ikke bare en positionering af bestemte videnskabsteoretiske synspunkter, ontologier og epistemologier (jf. Marsh og Furlong, 2002)? Den sædvanlige diskussion for og imod induktive og deduktive forskningsstrategier. For og imod kvantitative analyseteknikker i forhold til kvalitative ditto. Dybde vs. bredde. Fortolkning vs. forklaring. Det ideografiske ideal kontra det nomotetiske ditto. For og imod casestudier. Altså, den uendelige og umulige *Methodenstreit* i en af dens mange afskygninger. Gennem en diskussion af disse modstillinger er det artiklens sigte at etablere en rummelig, men dog præcis bestemmelse af, hvad god statskundskabsforskning er. En fælles forståelse af kriterierne for god forskning er en forudsætning for, at vi som forskere kan indgå i frugtbar teoretisk debat og afgøre empiriske uenigheder og derved bringe forskningen videre. Omkostningerne ved en „dikotomiseret metodologisk vision“ og heraf følgende afsondrede forskningsdebatter er alt for store (Gerring and McDermott, 2007: 698).

Det er artiklens påstand, at en diskussion af, hvad god statskundskab er, hverken behøver at begynde eller slutte i omegnen af de ophedede videnskabs-teoretiske og metodologiske debatter. Udgangspunktet for god forskning er besvarelsen af to spørgsmål – hvad ved vi, og hvad skal vi lære? Det betyder, dels at forskningen er drevet og normeret af problemstilling og teori, dels at vi får et frugtbart afsæt for såvel genuin teoretisk debat som afgørelsen af empiriske tvister. Derefter handler forskning om at udsætte sine fordomme, forestillinger og hypoteser for den hårdest mulige test. Kun derved kan vi blive så sikre som muligt på, at der er noget nyt at lære. Implikationen af artiklens synspunkt er, at det at bedrive god statskundskab kræver gode håndværksmæssige forudsætninger, og at forskningssamfundet anerkender nødvendigheden af metodisk pluralisme.

Artiklen indleder med en positiv bestemmelse af, hvad god statskundskab er, og hvad en samfundsvidenskabelig tilgang indebærer. Bestemmelsen er ganske ordinær, nogen vil sige banal. I forlængelse heraf følger et argument for, at samfundsforskere bør være optaget af at afdække og afsøge kausalrelationer i en bred og minimalistisk forstand, og at fortolkning og teoretisering samtidigt er statskundskabens fundament. Det tredje hovedafsnit undersøger implikationerne af de foregående argumenter for en række af de binære modstillinger, som dominerer statskundskabens og samfundsvidenskabernes *Methodenstreit*. Afsættet er de to spørgsmål, al god forskning bør stille – hvad ved vi, og hvad kan vi lære? Det er svaret på disse spørgsmål, der bestemmer, hvad der er det mest formålstjenlige forskningsdesign. Artiklen hævder afslutningsvis, at den forståelse af god statskundskab, som forfægtes her, også af normative, dvs. demokratiteoretiske, grunde bør kunne finde mange proselytter.

God statskundskab er ...

God statskundskab defineres ved metoden ikke genstandsfeltet. Det er vanskeligt at afgrænse statskundskabens objekt. Skønt behjertede forsøg på at definere staten, magt eller politik som statskundskabens genstandsfelt, er der dels ikke enighed om disse centrale begreber blandt fagets udøvere, dels er der også andre fag, der beskæftiger sig med dem. I praksis bliver der sat grænser for, hvilke emner og spørgsmål statskundskabens udøvere beskæftiger sig med, og det er muligt, at man vil kunne lave en videnskabssociologisk og disciplin-historisk afgrænsning af statskundskaben. Det er ikke denne artikels forehavende. Og uanset afgrænsningen af genstandsfeltet hjælper det os ikke stort med at afklare spørgsmålet om, hvad god statskundskab er. Men af samme grund er emnet i realiteten ikke god *statskundskab*. Argumentet gælder for samfundsvidenskaben mere bredt.

Mennesket skriver selv sin historie, men det gør det ikke under betingelser, som det selv har skabt, hævdede Karl Marx for over 150 år siden (Sørensen,

1991: 27). Denne påstand – eller aksiom – kan man sagtens tilslutte sig, uden at købe hele den marxistiske pakke om dialektikken mellem *Verhalten* og *Verhältnisse*. Indsigten er lige så dyb, som den er banal, og den vedrører samfundsvidenskabens centrale grundproblem: forholdet mellem social handling (voluntarisme) og sociale strukturer (determinisme) også kaldet struktur-aktør-problematikken. Vi plejer at stille Karl Marx og Emile Dürkheim op på den ene side og Max Weber på den anden, når henholdsvis den institutionelle og den materialistiske/kollektivistiske/strukturalistiske position skal afgrænses i forhold til den metodologiske individualisme. Der er gennem år og dag gjort mange forsøg på at overkomme dualismen (fx Laclau og Mouffe, 1985; Giddens, 1984). Teorierne – eller måske snarere tilgangene – kan være svære at få hold på teoretisk, og hvad angår forholdet mellem struktur og handling, skaber de lige så mange problemer, som de løser. Den mest sikre konklusion er nok at holde fast ved, at både aktører og strukturer har betydning. Med skiftende vægt, afhængig af hvad man studerer.

Menneskets handlinger kan ses delvis som udtryk for viljesakter og kreative handlinger og delvis som et resultat af strukturelt betingede begrænsninger og tilskyndelser. Om de strukturelle tilskyndelser er socioøkonomiske, institutionelle, kulturelle, diskursive eller noget helt femte er ikke afgørende her. Hvor meget af en *bestemt type* adfærd, der i en *given kontekst* på et *givent tidspunkt* er bestemt af kreative viljesakter henholdsvis forskellige strukturelle tilskyndelser, kan aldrig afgøres *a priori*. Forfægter man, mod al sund fornuft, det modsatte synspunkt, bør man vende sig mod filosofien, teologien eller en anden disciplin, hvor metafysiske argumenter kan komme til fuld udfoldelse.

Samfundsvidenskaben kan ikke gøre noget ved det genuint kreative. Al god samfundsvidenskab handler om at etablere systematiske, i betydningen samfundsmæssige eller strukturelle, forståelser af og forklaringer på menneskelig adfærd. Det gælder den deskriptive analyse af lokale diskurser om og problemforståelser af manglende erhvervsudvikling. Det lille lokale studie af skole-nedlæggelser i X-købing. Eller valgforskningens påpegning af uddannelsens og indkomstens betydning for holdninger og partivalg. Man kan have forskellige synspunkter på, i hvor høj grad analysernes resultater kan generaliseres i tid og rum, og om generalisering overhovedet er værd at efterstræbe – mere om dette nedenfor. Men den genuint kreative, det vil sige unikke, handling kan samfundsvidenskaben ikke begribe. Samfundsvidenskaben er i den forstand kedelig. Den søger altid at vise, at den enkeltes handlinger kan forstås eller forklares på baggrund af den nære eller noget fjernere samfundsmæssige kontekst og givne sociale, politiske, institutionelle eller økonomiske forhold.

I nogle sammenhænge vil statskundskaben have umanerligt svært ved at etablere en generel samfundsmæssig forståelse af adfærd. Det kunne være statsministeren med alvorlige psykiske lidelser, der hverken orienterer sig mod stem-

mer, fremtidig regeringsmagt eller politiske målsætninger. Eller kommunen, der overhovedet ikke ændrer praksis, når staten reducerer refusionsprocenten ved tilkendelser af førtidspension. Samfundsvidenskaben kan ikke forklare alt, selvom vi, der praktiserer den, kan føle os fristet til efterrationalisering og hævde, at man kan forstå selv den mest bizarre adfærd på baggrund af nogle kontekstuelle samfundsmæssige forhold. Statskundskaben lider ikke af mindreværdskomplekser. Medieoptræden, hvor statskundskabens certificerede forskere øser af et vid, som de har begrænset eller slet ingen forskningsmæssig belæg for, er omsiggribende (Albæk et al., 2002).

Statskundskabens magistrale ambitioner desuagtet, så er vi mennesker sjældent så kreative og frit vælgende, som vi selv tror. Professor Ronald F. King formulerer det således: „Individer vælger hver for sig, men lever under betydelig konformitet“ (King, 2006: kapitel 3, p. 27). Præcist hvor konformt, vi lever, er et empirisk spørgsmål. Men ikke kun.

I statskundskaben bestræber vi os *i et eller andet omfang* på at søge generel forståelse af og forklaring på konkrete samfundsmæssige fænomener. Der findes ingen teori om, og derfor ingen forståelse af, det unikke. I konkret forstand er to adskilte fænomener altid unikke, om ikke andet så da i tid og rum (jf. Gerring, 2005: 185), men man kan, som allerede Wittgenstein gjorde opmærksom på (Buckler, 2002: 176f-78), ikke forstå, beskrive eller bestemme det unikke. Kun i sammenligning med en forventet regularitet i handling – et mønster – vil vi kunne se og sætte ord på det unikke. To konsekvenser følger heraf.

For det første må vi sætte ord og begreber på, hvilke aspekter ved bestemte handlinger vi studerer. „Virkeligheden“ fortæller ikke selv historier og heller ikke, hvordan den vil klassificeres og forstås. Det gør vores teorier, teoretiske begreber og normative interesser. Stort set alle fænomener kan undersøges på uendeligt mange måder. Selv den mest induktive analyse må på forhånd bestemme, hvad den vil iagttage, hvordan den vil klassificere med henblik på hvilke formål. Alt andet er noget vrøvl. Myrdal kalder det „naiv empirisme“, og David Easton „crude empiricism“, mens danske Erik Rasmussen lidt mere afdæmpet blot siger, at „det altså ikke er muligt at lade data tale for sig selv“ (Rasmussen, 1971: 17). Forskning vil altid anlægge en aspektbetragtning på et empirisk genstandsfelt. Selv „videnskabelig beskrivelse (er) ikke en simpel sproglig eller anden symbolsk identifikation af en iagttagelse“ (p. 19), men noget der kræver klare begreber og kriterier for klassifikation og gruppering. Klassifikation er en „en art måling. Et fænomen beskrives ved sin større eller mindre lighed med fænomenerne *a, b, c ... n.*“ (p. 20).

Kun i et bestemt lys er forskellige, i betydningen adskilte, fænomener ens eller forskellige. Ingen påstand om, at noget er særligt, specielt eller unikt bør tages alvorligt, medmindre forskeren klart har defineret og afgrænset sine begreber. Hvis ikke en klassifikation er korrekt og omhyggelig, kan hverken det

generelle og typiske eller det specifikke og atypiske identificeres. Mange politologiske analyser, der både indledes og afsluttes med at påstå, at et problem er meget kompliceret, har simpelthen ikke afgrænset deres forskningsinteresse og defineret deres begreber godt nok. Med uklare begreber og en interesse i „helheder“, som ikke lader sig afgrænse eller klassificere, er analyse og konklusion givet på forhånd. Det er alt sammen meget komplekst. Fordi problemet ikke er tænkt klart.

For det andet må vi have blik for, at der altid vil være et sæt af randbetingelser for ethvert mønster i adfærd. Det gælder uanset, om man har lavet en beskrivelse af et mønster uden at hævde, at noget er årsag til noget andet, eller har forsøgt at etablere en kausalsammenhæng. Enhver sammenhæng og ethvert mønster er foreløbigt og konditionelt. Påstår man andet, vil man være nødt til at hævde, at der findes nærmest naturvidenskabelige lovmæssigheder i samfundsvidenskaben. Metodisk og med Karl Popper i hånden ved vi, at et sådant synspunkt er umuligt at fastholde (jf. King, 2006: kapitel 2, pp. 22-24). Vi kan aldrig være 100 pct. sikre på, at en sammenhæng og et mønster er sandt. Og da slet ikke til evig tid.

Det væsentligste argument mod lovmæssighedstanken er dog vores grundantagelse om, at mennesker har egen vilje og i princippet kunne have valgt anderledes. Og nogle gange gør det. Derfor vil alle mønstre og sammenhænge, vi har etableret i samfundsvidenskaben, være foreløbige, probabilistiske og betingede af en række erkendte og uerkendte faktorer. Målet for samfundsvidenskaben er, at så meget som muligt erkendes. Vel vidende, at bestræbelsen aldrig vil lykkes. En analyse, der påstår at kunne forklare alt – en R^2 på 100 eller tæt ved – skal man sjældent fæstne megen lid til. Synspunktet her er det samme, som Stanislaw Andreski forfægter:

„Luckily, to pursue our studies we do not need to accept the doctrine of universal determinism. It suffices if we assume that many phenomena can be causally explained, that not all possible causal explanations are known, and that it is possible to discover new ones ... (Indeterminism can be restated as the belief (which I personally hold) that mortals will never reach a stage when their knowledge will be complete and there will be nothing left to discover“ (Andreski, 1974: 22).

Meget følger af dette synspunkt. Det mest kontroversielle i denne sammenhæng er Andreskis fokus på opstillingen og sandsynliggørelsen af kausalforklaringer som målet for samfundsvidenskaben. Synspunktet er dog ikke så kontroversielt, som det umiddelbart forekommer. Det, der hersker den største uenighed om, er nok snarere, hvor let eller vanskeligt det er at etablere kausalforklaringer, og hvor teoretisk og metodisk veludrustet statskundskaben er med hensyn til at vise, at vi har tale om et empirisk og teoretisk sandsynliggjort årsags-virkningsforhold.

Kausalitet eller beskrivelse – forklaring eller forståelse

Som mennesker i moderne gennemregulerede samfund kan vi ikke leve med hinanden, medmindre vores sociale, politiske og økonomiske interaktioner i betydelig grad er forudsigelige og påvirkelige af kendte faktorer. Tænk, hvad der ville ske, hvis ikke den altovervejende andel bilister fulgte samme regler og normer. Hvor umuligt det ville være at gennemføre undervisning og uddannelse, hvis ikke elevers og studenters adfærd var styrbar og manipulerbar på en rimelig forudsigelig måde. Eller hvordan inflationen ville være fuldstændig ude af kontrol, hvis husholdninger og virksomheder ikke tog bestik af renteniveauet, når de disponerede økonomisk. Megen adfærd i moderne samfund er forudsigelig, fordi vi kan forstå og forklare den.

Lige siden Aristoteles har det været diskuteret, hvad en forklaring er, og hvilke typer forklaringer man kan have (King et al., 1994: 75-76, 85-91; Brady, 2004: 56-58; Gerring, 2005: 163-165; King, 2006: kapitel 4). Man sondrer til tider mellem funktionelle forklaringer, motiv- og årsagsforklaringer, og nogle vil desuden tale om beskrivende eller klassificerende forklaringer (fx Brady, 2004). Terminologien kan til tider være ganske forvirrende. Der er også udviklet forskellige typologier over årsagsforklaringer. Man sondrer eksempelvis mellem udløsende og bagvedliggende, konjunktuelle og strukturelle, deterministiske og ikke-deterministiske, nødvendige og tilstrækkelige årsager osv. En lang diskussion af alle disse distinktioner og deres eventuelle merit kan ikke gennemføres her. Synspunktet er, at man med en tilstrækkelig rummelig definition af kausalitet dels kan se både motivforklaringer og funktionelle forklaringer som en ægte delmængde af kausalforklaringer, dels at klassifikation og fortolkning er en nødvendig forudsætning for, at vi kan argumentere for og sandsynliggøre, at der er tale om et årsag-virkningsforhold.

Kausalforklaringer

En minimal definition på kausalitet er, at „årsager kan siges at referere til begivenheder eller betingelser, som *øger sandsynligheden for*, at et bestemt resultat vil indtræffe (under *ceteris paribus* forudsætninger)“ (Gerring, 2005: 169). Denne definition kan rumme såvel motivforklaringer som (i hvert tilfælde visse udgaver af) funktionelle forklaringer, uanset at man måske af andre grunde afviser at operere med funktionelle forklaringer (jf. diskussion i Sørensen, 1991: 25-28). Selv en så minimalistisk definition har en række implikationer: (a) man skal klart kunne adskille de to fænomener årsag og virkning; (b) man skal kunne bestemme, hvad der er årsag, og hvad der er virkning; (c) man skal kunne beskrive den kontrafaktiske situation – hvad der ville være sket, hvis årsagen ikke var til stede; og (d) man skal kunne sammenligne, hvad der skete med, hvad der sker (eller ville ske), hvis årsagen ikke er til stede. Der findes en omsiggribende metode-jargon for disse krav, men den behøver vi ikke bruge her.

Det første krav handler om, at vi skal have præcise begreber, kategoriseringer og operationalisering af det, vi studerer. Virkeligheden fortæller ikke selv, hvordan den vil studeres, og den kan ikke beskrives i sin fulde kompleksitet, men kun ved hjælp af kategorier, som vi af den ene eller den anden grund anser for vigtige. Den pointe skulle være på plads nu. Kravet om at kunne adskille årsag og virkning fordrer i første omgang, at man skal adskille og beskrive forskellige egenskaber ved et analyseobjekt. Man kan kalde disse egenskaber variabler, sådan som vi vanligvis gør det i samfundsvidenskaberne. Men betegnelsen er ret ligegyldig. Egenskaberne kan kaldes dimensioner, attributter, faktorer eller noget helt fjerde. Enhver beskrivende typologi anerkender behovet for at kunne adskille og beskrive egenskaber systematisk – køn er forskellig fra uddannelse, som er forskellig fra job og indkomst. Nogle kategoriseringer er kvalitative og dikotome (fx køn), andre kvalitative, men med flere kategorier (fx jobtyper som funktionær, arbejder eller selvstændig). Atter andre kan rangordnes (kort, mellemlang, lang uddannelse), mens atter andre intervallskaleres (løn i kroner og øre). Det er forskeren, der via sit begrebsapparat klassificerer fænomener og egenskaber som forskellige. Beskrivelse og fortolkning er således en del af og samtidig en forudsætning for at kunne etablere kausalitet. Uden fortolkning og beskrivelse ingen kausalitet. Det modsatte er logisk set ikke tilfældet.

Det næste krav handler om, at vi ser ét fænomen som årsag til et andet. Man kan ikke observere kausalitet. Man kan observere sam-variation mellem to egenskaber, og man kan sandsynliggøre kausalitetsretning, blandt andet ved at ét fænomen optræder efter et andet (fx kommer formel uddannelse i reglen før job og køn før uddannelse), men man skal stadig have et godt ræsonneret argument – en teori – for at kunne hævde, at et fænomen er årsag til et andet i den betydning, som definitionen ovenfor angiver (jf. King, 2006: kapitel 4). Selv tidsrækkefølgen kan ikke altid afgøre kausalitetsretningen. I statskundskaben taler vi ofte om „anticiperet reaktion“, hvilket er udtryk for, at man forventer en bestemt reaktion på et senere tidspunkt, hvis man handler på en bestemt måde. Med erfaring og strategisk indsigt foruddiskonterer den handlende aktør dette og indretter sig herefter. Årsagen til adfærden kommer således efter handlingen (Gerring, 2005: 175). Men „forventningen“ – rigtig eller forkert – er til stede i de strategiske overvejelser før handlingen og kan meget vel være en årsag til en bestemt adfærd. Man skal altid have et godt argument for at kunne hævde, at noget er årsag til noget andet.

Det tredje krav hænger tæt sammen med det andet krav og forudsætter også klare begreber og kategorier, men det kræver yderligere, at vi skal kunne sætte ord og begreb på, hvad der ville ske, hvis årsagen ikke er til stede. Vi skal altså skabe en teoretisk meningsfuld kategorisering af virkningen, der rimeligvis kan påvirkes af en given årsag. Megen forskning er uklar i koderne og har ikke

en klar forestilling om den kontrafaktiske situation: At *noget* har betydning for *noget andet*, er uforpligtende snik-snak og meningsløst (eller selvindlysende sandt!). Uden en præcis angivelse af den kontrafaktiske situation er det svært at være uenig i, at et stærkt Socialdemokratiet har haft betydning for udbygningen af velfærdsstaten. Men udsagnet er intetsigende, hvis ikke man beskriver, i hvilken betydning Socialdemokratiet har haft betydning. Er det for stigningen i socialudgifter, bestemte typer ydelser eller et helt tredje aspekt ved velfærdsstaten, man har i tankerne? Er det partiorganisationen, fagbevægelsen eller folketingsgruppens størrelse, eller er det regeringsmagten, der er afgørende for Socialdemokratiets styrke? Vi hævder altså samtidigt, at uden et stærkt Socialdemokrati (sådan som det nu defineres), så ville vi med en vis sandsynlighed ikke have set en tilsvarende udbygning af velfærdsstaten. I beskrivelsen af den kontrafaktiske situation bevæger vi os ind i teorien og specificeringen af kausale mekanismer – hvorfor og hvordan bevirker en given årsag en bestemt effekt?

Det fjerde krav vedrører både operationalisering, evidens og falsifikation og tilsiger, at man skal kunne afgøre, om der er den påståede sammenhæng mellem årsag og virkning. Sker der det, man forventede i den faktiske og kontrafaktiske situation? Problemet er, at det kan man aldrig vide med sikkerhed. På grund af „det fundamentale problem med at drage kausale slutninger“ kan man ikke entydigt bestemme en kausaleffekt, idet man aldrig for eksakt den samme situation kan observere både en faktisk og en kontrafaktisk situation (King et al, 1994: 79-80; Brady, 2004: 79-81). Med eksperimenter kan man komme tættest på at bestemme kausaleffekten (jf. Serritzlev i dette nummer af *Politica*), men mange politologiske problemstillinger lader sig ikke analysere ved hjælp af eksperimenter (Lijphart, 1971; Frendreis, 1983: 256-58). Vi må altså nøjes med mindre sikre vurderinger og estimater af kausaleffekterne. En forudsætning for at kunne give et kvalificeret bud på en kausaleffekt er, at man har variation på årsagsvariablen, om ikke andet så hypotetisk. En hypotetisk variation kan være helt rimelig, hvis teorien om den kontrafaktiske situation er meget stærk. Man kan ikke vurdere, om noget er årsag til noget andet, hvis ikke årsagsvariablen varierer. Utallige er de studier, der hoved- og halsløst gør det alligevel.

Tænk blot på de mange analyser af Danmark eller Skandinavien, der taler om den historiske baggrunds betydning for udviklingen af den skandinaviske model. Men uden et ikke-skandinavisk land at sammenligne med, hvordan kan man så komme med et bud på kausaleffekten af den historiske baggrund? Eller hvad med de talrige *éncasestudier* af lokale beslutningsprocesser, der hævder, at helt unikke forhold var afgørende for en beslutning? Men hvordan kan man komme frem til slige konklusioner uden at have blot én yderligere case at sammenligne med? Også beskrivende analyser kræver, at man sam-

menligner med noget andet for at kunne bestemme det særegne. Helt banalt må man selvfølgelig have mindst to observationstidspunkter for at kunne sige noget om forandring i et eller andet fænomen, eksempelvis internationaliseringen af forvaltningen. Men dødsynden med manglende variation er større, hvis man udtaler sig om årsagsforhold: „Al empirisk evidens om kausale forhold er co-variabel i sin natur ... Selv når denne co-variation er forestillet, som i det kontrafaktiske tankeeksperiment, er den tænkte bevisførelse af en co-varierende natur“ (Gerring, 2004: 342; jf. Gerring og McDermott, 2007).

Alle fire krav handler om teoretisk at kunne specificere og empirisk at kunne sandsynliggøre årsags-virkningsforholdet. Et væsentligt aspekt heri er at kunne forholde sig til modargumenter – at den påståede kausalitet ikke findes. Man skal forholde sig til, at et påstået kausalforhold måske ikke findes, og at en sam-variation er spuriøs. Vel vidende, at man ikke kan tage højde for alle tænkelige alternative forklaringer på et givent fænomen, skal man i størst muligt omfang forsøge at tage højde for andre plausible årsager. Det gælder både for store kvantitative analyser og for små kvalitative studier, om end måden, man forsøger at kontrollere for alternative forklaringer, er forskellig (jf. King et al., 1994; se også Lijphart, 1971; Frensdreis, 1983).

Kausalforklaringer og/eller fortolkende analyser

Med den minimalistiske definition af kausalitet, som er diskuteret ovenfor, vil de fleste forskere acceptere påstanden om, at en del fænomener i moderne samfund er styret af delvist kendte årsags-virkningsforhold (hvilket nok i mindst lige så høj grad gælder i før-moderne samfund). Vi lever til en vis grad konformt for at bruge Ron Kings ord. Spørgsmålet er selvfølgelig dels, hvor megen adfærd der er konform og styret af systematiske årsagspåvirkninger, dels hvor let eller vanskeligt statskundskaben har ved at erkende disse kausalforhold. Det forhold, at man i samfundsvidenskaben studerer tænkende og til tider kreative mennesker, der kan lære og ændre adfærd i lyset af den viden, forskere og andre tilvejebringer, gør selvsagt kun opgaven sværere. Det, der var rigtigt i går, kan være forkert i morgen.

Man kan sagtens have sympati for denne artikels forståelse af god statskundskab og være enig i, at opstillingen af robuste kausalforklaringer og -teorier er målet, og samtidigt være af den overbevisning, at kun få og hovedsageligt trivielle årsagsforklaringer er gyldige i ret lang tid og kun under restriktive betingelser. Og man kan også hævde, at statskundskaben kun har erkendt et fåtal af disse kausalrelationer. Spørgsmålet om statskundskabens vidensniveau kan kun afgøres konkret med udgangspunkt i en given problemstilling og den specifikke teoretiske litteratur, som ens egen forskning er i dialog med (King, 2006: kapitel 1). På nogle forskningsområder er der så veldokumenterede kausalteorier, så veludviklede begrebsapparater og så god en forståelse af fel-

tet, at det ikke forekommer frugtbart at starte *de novo* med dybe enkeltcase-studier med det formål at beskrive og forstå et fænomen. Det kunne være forskningen i determinanterne for politiske partiers adfærd. På andre forskningsfelter er vidensniveauet langt lavere. Det kunne være spørgsmålet om, hvilken organisering af sociale indsatser for udsatte børn der har den mest positive effekt for børns udvikling. Er et forskningsfelt dårligt belyst og teorien i sin vorden, kan det være mere frugtbart at lave eksplorative casestudier med det sigte at beskrive og forstå social handlen end at udrede og teste kausaleser, som vi kun har en svag begrundelse for.

Sådan som spørgsmålet om frugtbarheden af fortolkende beskrivelser versus forklarende kausalteorier er diskuteret her, hviler det ikke på ontologiske uenigheder. Det kan ikke afgøres *a priori* med henvisning til en bestemt *Weltanschauen*, men må afgøres pragmatisk og konkret. Gode fortolkninger, troværdige beskrivelser og solid begrebsdannelse er en forudsætning for at gå skridtet videre og opstille og sandsynliggøre kausaleser og i sidste ende teste deres empiriske implikationer. Men på mange forskningsfelter er statskundskaben langt fra dette ideal.

Kausalforklaringer forudsætter fortolkning og beskrivelse. Det gælder særligt den delmængde af kausalforklaringer, som vedrører motiver eller strategisk handlen, for så vidt at motiverne – fx stemmemaksimering – ikke blot antages og tilskrives. Sat på spidsen kan man ikke give sig i kast med kausalforklaringer af politisk og social adfærd, før end der er lavet solide diskursanalyser og tykke beskrivelser. Vi skal, som Max Weber advokerer, forstå menneskelig adfærd og den subjektive mening, aktører tilskriver den, for at kunne gå videre og redegøre for årsagerne til en bestemt type adfærd, dens forløb og effekter (Weber, 1993: 29-36).

Man kan selvfølgelig som i rational choice antage bestemte motiver og tilskrive bestemte præferencer (for individer i sammenlignelige roller), hvorved det alene er konteksten, typisk begrebsliggjort som forskellige institutionelle incitamenter eller forskellige spilsituationer, der er afgørende for adfærden. I sådanne deduktive systemer er konklusionen i sidste ende lig med antagelserne, hvorfor disse skal forsvares og begrundes og i sidste ende testes som et hvilket som helst andet deskriptivt udsagn (jf. Tsebelis, 1990: kapitel 2). Antagelserne om stemmemaksimerende politikere (Downs, 1957) eller budgetmaksimerende topbureaukrater (Niskanen, 1971) skal begrundes og sandsynliggøres.

Fortolkning er med os hele vejen i forskningsprocessen. Samfundsvidenskaben studerer nok objekter, der selv er tænkende subjekter, men det er forskeren, der vælger sit perspektiv, konstruerer sine kategoriseringer og organiserer sine analyser. Intet udsagn af en nok så velmenende bureaukrat eller en nok så idealistisk politiker om egne motiver skal tages for pålydende. Ligesom professorers udsagn om egne fortræffeligheder også altid bør betvivles. Såvel

diskurser som strukturelle incitament eller gedulgte personlige motiver kan være vigtige adfærdsdeterminanter, selvom man ikke selv kan se det og under alle omstændigheder nødt vil indrømme det.

Hvad ved vi, og hvad skal vi lære?

Der er ikke én formel på, hvordan man bedriver god samfundsvidenskabelig forskning. Et bedste design eller en overlegen metode findes ikke, i modsætning til hvad man ofte læser (fx Lijphart, 1971; King et al., 1994). Nogle metoder, fx eksperimenter, giver forskeren bedre mulighed for at teste og drage kausale slutninger end andre, fx casestudiet. Men forskningen er ikke altid på et stadie, hvor det er rimeligt at opstille og teste kausalteorier, endsige at teste disse ved hjælp af eksperimenter. Spørgsmålet om analysetilgang, design og metode bestemmes af forskningsspørgsmålet, som til gengæld er inspireret og bundet af forskerens teoretiske begreber og den eksisterende teoretiske og empiriske viden (Rogowski, 2004). Al forskning bør grundlæggende starte ud med at stille to spørgsmål: Hvad ved vi? Og hvad skal vi lære? Og først dernæst stille spørgsmålene om, hvordan vi bedst muligt kan få viden om det spørgsmål, vi ønsker at undersøge.

Vores eksisterende viden er altid provisorisk og mere eller mindre usikker. Det gælder ikke mindst vores viden om kausalforhold. Men man bør alligevel tage udgangspunkt i det, man (tror man) ved. Dels fordi man altid anlægger en aspektbetragtning på det, man undersøger, og hvis man har tilstrækkeligt klare begreber og definitioner, er der altid nogen, der har beskæftiget sig med noget tilsvarende. Dels fordi man, når man ikke kan undersøge alt ved et fænomen, nødvendigvis må bygge på den eksisterende viden for at finde ud af, om man har noget nyt at sige. Man kan ikke bidrage til forskning, man ikke kender og ikke forholder sig til.

Fordi vi søger systematisk viden, er samfundsvidenskab uundgåeligt teoretisk. Først og sidst. Ingen har, så vidt jeg ved, undersøgt de seneste budgetforhandlinger i Bogense (nu Nordfyns) kommune. Men man har tidligere undersøgt budgetforhandlinger i danske kommuner (fx Serritzlew, 2002). Spørgsmålet er, hvad vi kan lære, som vi ikke allerede ved, hvis vi undersøger Bogense kommunes budgetforhandlinger? Noget om Bogense? Ikke nødvendigvis, for nu er Bogense jo en del af Nordfyns kommune. Noget om budgetforhandlinger i kommuner, der er ved at lukke? Okay, men hvad?

Problemstilling og teori bestemmer, hvilke aspekter ved et fænomen vi er interesseret i. Teorien normerer og forpligter forskningen. I modsætning til, hvad en del politologer, mange historikere og endnu flere antropologer tror, kan vi ikke studere et empirisk genstandsfelt, sådan som det „er“, uanset hvor dybt vi graver.

Induktion eller deduktion – empiri eller teori?

Man kan høre mange forskere og endnu flere studerende sige, at deres interesse er empirisk og ikke teoretisk. Det er i reglen temmelig forvrøvlet, og under alle omstændigheder er det uklart, hvad de mener. Hvis man med teori tænker på abstrakte og formelle modeller, kan udsagnet godt give mening. Men man kan aldrig undersøge et fænomen uden at anlægge en teoretisk aspektbetragtning på det.

Den lidt mere sofistikerede sondring mellem induktiv og deduktiv analyse giver heller ikke altid mening. Ren induktion i betydningen at „slutte fra erfaringen“ er umulig, for virkeligheden fortæller ikke selv historier. Ren deduktion uden erfaringslutninger tjener alene „til at klargøre et udsagns indhold“ (Rasmussen, 1971: 22), men kan ikke give grundlag for at formulere syntetiske udsagn og empiriske teser.

Når Clifford Geertz hævder, at formålet med antropologien er at give „tykke beskrivelser“ af kulturer og ved indlevende fortolkning opdage de meningsstrukturer, som informerer menneskers sociale handlinger (1973: 24-28), advokerer han et induktivt ideal, som ifølge denne artikel ikke er muligt – eller i det mindste ikke frugtbart. Geertz anerkender, at teorier, begreber og tidligere analyser påvirker hans egen analyse og konstruktion af andre menneskers meningsstrukturer. Forståelsen af kulturer forbedres og præciseres imidlertid primært ved, at forskeren dykker dybere ned i den lokale kultur, der studeres: „(D)en essentielle opgave for teoriudvikling er ikke at kodificere abstrakte mønstre, men at gøre tykke beskrivelser mulige. (...) I etnografien er teoriens opgave at tilvejebringe et ordforråd, med hvilket man kan udtrykke, hvad symbolsk handling har at sige om sig selv“ (1973: 26, 27). De bedste videnskabelige fortolkninger er ifølge Geertz dem, der opfattes som nyttige og overlever intellektuelt. Der er i hvert tilfælde to problemer med dette syn på samfundsvidenskaben (antropologien).

For det første kan symbolsk handling ikke sige noget om sig selv. Uanset hvor længe vi studerer et socialt fænomen, vil vi kun afdække visse aspekter og ikke andre. Vi bør være så eksplicite og åbne om vores teoretiske valg som overhovedet muligt. For vi træffer altid disse valg. Det styrker ikke den videnskabelige debat og klarhed, hvis valgene er ubevidste, skjulte eller implicite. Det er uklart, hvad det vil sige at dykke dybere ned i den lokale kultur, og hvad formålet hermed er. Synspunktet ser ud til at være, at jo dybere man analyserer, des mere klart vil det stå, hvad den lokale kultur i virkeligheden „er“. Argumentet bliver næsten positivistisk – virkeligheden præsenterer sig for forskeren. Hvad vil det sige, at en forståelse bliver mere præcis? Denne kritik kan også rettes mod nogle versioner af *grounded theory*, der forfægter det synspunkt, at man skal undgå teoretiske studier, inden den empiriske analyse påbegyndes, da disse inficerer analysen. I stedet skal man via kodningen af sit materiale

opdage begreber og sammenhænge (Glaser, 1998) – en umulig opgave, der maskerer den proces, der går forud for den empiriske analyse.

For det andet implicerer synet på teori som et instrument for beskrivelsen, at det ikke er muligt at opstille generelle kategorier og formulere brede teser endsige kausaleser. Men hvordan kan vi vide, hvor meget lokale kulturer og diskurser betyder uden at undersøge det? Det er én ting at have en tese om, at lokale meningsstrukturer er afgørende for menneskers sociale interaktion. Uden komparativ analyse og generelle begreber er det ikke muligt at finde ud af, om det er rigtigt. Geertz anerkender, at kultur er et blandt flere fænomener, der kan forme og informere menneskers handlinger, men hvordan afgøres om „de andre determinanter for menneskelig adfærd“ (Geertz, 1973: 27) har mere for sig? En analyse af de konkurrerende adfærdsdeterminanter forudsætter, at de er begrebsliggjort. Som det nedenstående citat argumenterer for, popper resultaterne ikke automatisk frem, hvis blot man kikker efter længe nok.

„It is false to believe that, if you compile enough facts, fundamental truths will jump up and seize you. All you would produce is a long list of unconnected sentences, useful at best for memorization skills but certainly not for understanding fundamentally how things function. Facts without theories are silent, just as theories without facts are empty“ (King, 2006: kapitel 2, p. 31).

Der kan sagtens være forskningsspørgsmål, hvor dybe kvalitative casestudier er et velvalgt design. Kritikken af ekstrem induktion og forudsætningsløs fortolkning er ikke et argument mod casestudiet. Ikke mindst i tilfælde, hvor teorien er svag, er der behov for eksplorative casestudier, der så at sige opdager nye teser (Gerring, 2004: 349-350). Og i rigtigt mange sammenhænge vil nye beskrivelser og klassifikationer klart bringe forskningen videre. Men det afhænger i den grad af, hvad der bliver føjet til, og hvad nyt vi lærer. Et eksempel kan illustrere pointen.

Stort set alle komparative analyser af den danske offentlige sektor fremhæver, at den er meget decentraliseret. Kommuner og amter/regioner står for en stor del af velfærdsstatens opgaver. De organiserer dem, og de kan selv inddrive skatter til at finansiere opgaverne. Endnu en analyse, der hævder det samme, fortjener ikke finansiering. En dybdegående beskrivende analyse, der viser, at den offentlige sektor rent faktisk er meget centraliseret og har været det længe, kunne omvendt være uhyre interessant og – hvis den er overbevisende – give anledning til reformuleringer i andre analyser. En sådan beskrivende analyse vil dog kræve et betydeligt teoretisk arbejde med at diskutere og definere decentralisering, lokal autonomi og central styring og derpå en bevidst operationalisering og udvælgelse af data. For ellers vil skeptikerne ikke kunne overbevises. De fleste vil nemlig have den modsatte opfattelse – at Danmark har en meget decentraliseret offentlig sektor. Det er præcist derfor, at

analysen vil være interessant, relevant og teoretisk krævende. Selve analysen ville som udgangspunkt kræve et komparativt design, men en ideal-typisk bestemmelse af en centraliseret og decentraliseret offentlig sektor kunne også være et muligt afsæt.

Selvom formålet med statskundskaben er at formulere og undersøge kausalter, kan et beskrivende studie godt være mere interessant og bringe forskningen videre end en middelmådig analyse med et forklarende sigte. For forskning er et kollektivt projekt. Ingen enkelt forsker lægger den sidste sten i den fælles bygning. Men for at lægge den næste sten er udgangspunktet for god forskning besvarelsen af to spørgsmål: Hvad ved vi? Og hvad skal vi lære?

Teori og design – yin og yang

Det kommer nok ikke som nogen overraskelse, at synspunktet i denne artikel er, at der ikke findes noget bedste design, der *sub specie æternitatis* er overlegent. Det er ikke et argument for, at *anything goes*. Metodisk bevidsthed og stringent analyse er en forudsætning for at kunne bedrive god statskundskab. Valget af design afhænger af forskningsspørgsmålet og vores eksisterende viden. Man kan ikke desto mindre pege på en række generelle tommelfingerregler for, hvordan man bør designe sin forskning, som følger af, at statskundskaben/samfundsvidenskaben grundlæggende er interesseret i at forstå og forklare den systematiske komponent ved social handling. Forskellige typer spørgsmål giver anledning til forskellige design. På dette sted er der kun plads til diskutere tre centrale pointer vedrørende sammenhængen mellem teori og design.

- Dels at variation er en forudsætning for at kunne identificere et mønster, som igen er forudsætningen for al empirisk orienteret teoretisering.
- Dels at store N-studier normalt er at foretrække, hvis man så sikkert som muligt vil kunne afgøre, om en årsag har en påstået effekt, og så sikkert som muligt estimere effektens form.
- Dels at komparative casestudier normalt er at foretrække, hvis man vil undersøge kausalmekanismer snarere end at estimere effekter. Casestudier har desuden andre fordele.

Variation: Man skal have variation for at kunne finde ud af, om der er et mønster og en systematik i en variation. Om sigtet er at generere eller teste teori, så bygger analysen på identifikationen af mønstre. Alt andet lige giver flere cases/analyseenheder os bedre mulighed for at kunne se et mønster og eventuelt sandsynliggøre et årsags-virkningsforhold. Jo flere cases, des bedre *ceteris paribus*. Medmindre en case indeholder sub-cases og tillader flere observationer, er enkeltcasestudiet en logisk umulighed (Gerring, 2004; jf. Yin, 1994).

Man kan ikke drage hverken deskriptive eller kausale slutninger fra en konstant (men man kan godt skabe variation ved at sammenligne med en hypotetisk anden case).

Hvis man på baggrund af en diakron analyse af eksempelvis tre danske kommuner hævder, at det lokale demokrati har ændret karakter, bør man som forsker straks være på vagt og spørge, hvordan man kan generalisere fra tre cases. Der er store og små kommuner, rige og fattige, mere eller mindre bureaukratiserede, forskellige måder at organisere kommunalbestyrelsens arbejde på og forskellige politikertyper. Alle disse forhold og flere med dem kan teoretisk set påvirke, hvordan det lokale demokrati fungerer. Hvordan har analysedesignet taget højde for disse faktorer? I dette tilfælde vil et „most different systems design“ være det mest velvalgte (Frendreis, 1983; jf. Przeworski og Teune, 1970), men alligevel vil man nok være skeptisk med hensyn til at drage for sikre slutninger på baggrund af kun tre cases.

Vender vi os mod kausalteseer, vil den mest simple tese, man kan forestille sig, hævde en sammenhæng mellem en dikotom, kategorisk årsags- og effektvariabel. Det kunne være en tese om, at højtlønnede (X) er højreorienterede (Y), mens lavtlønnede ikke er det, jf. figur 1.

Figur 1. Kausaltese for kategorisk, dikotom årsags- og effektvariabel

	Højreorienterede	Ikke højreorienterede
Højtlønnede	(H, H)	
Lavtlønnede		(L, ikke-H)

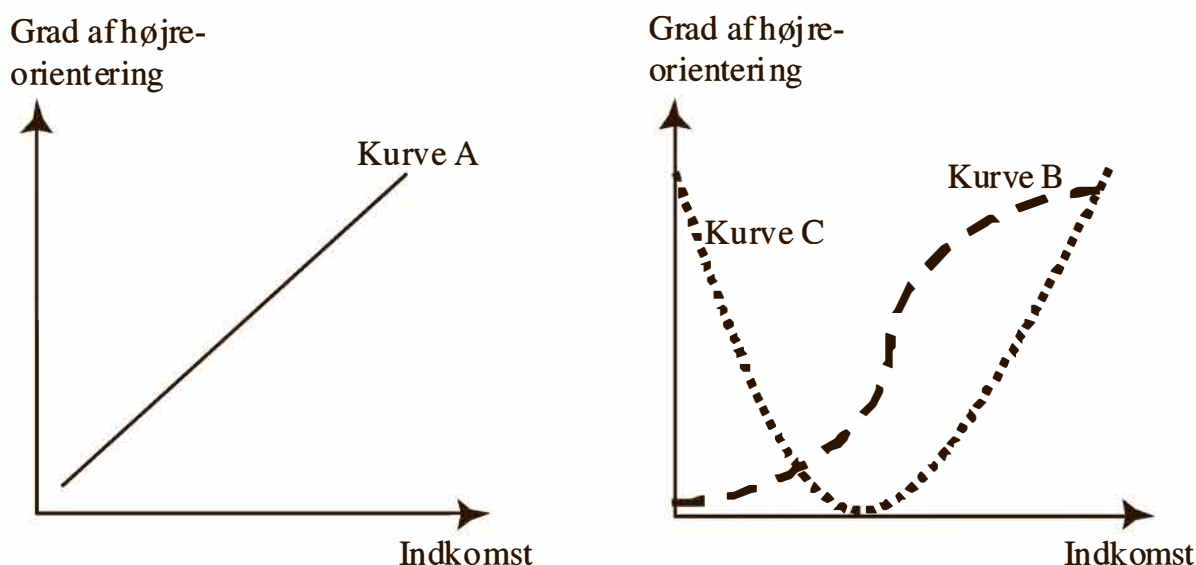
Den minimale test af kausaltesen kræver, at forskeren analyserer mindst én højt- og én lavtlønnet borger. Vi vil ikke fæstne ret stor tillid til en sådan test, fordi andre ikke undersøgte borgere kunne have andre holdninger, og fordi holdninger præges af mange andre ting, som måske er mere afgørende. I øvrigt tror vi måske heller ikke, at tesen er deterministisk. Vi vil måske hellere operere med en tese om, at hvis man er højtlønned, så er sandsynligheden for, at man er højreorienteret, større, end hvis man er lavtlønnet. Altså: hvis $X = \text{højtlønned}$, så stiger $P(Y = \text{højreorienteret})$.

Hvis kausaltesen vedrører sammenhængen mellem borgeres indkomst og politiske holdninger, vil de fleste finde en analyse af to borgere utilstrækkelig. Men hvis man erstatter borgeren med kommuner, partier, reformer, reorganiseringer eller velfærdsstater, vil man måske ikke være helt så hurtig til at afvise slutninger på baggrund af to cases. Som oftest vil skepsissen dog være lige så velbegrunderet. Hvorfor skulle forholdene i Nordfyn og Jammerbugt kommune sige ret meget om forholdene i landets øvrige kommuner?

Kausaleffekter, kontrol og store N-studier: Få kausalteseer har den form, som

eksemplet ovenfor illustrerer. Tese om, at højtuddannede er højreorienterede, er meget simpel. Og i sin deterministiske form skal der ikke mere end én anomali til at afvise den. Med alt hvad vi ved, er sandsynligheden for, at den er rigtig, ikke stor. Men hvad værre er, så vil de fleste forskere på feltet nok hævde, at modelleringen af årsags- og effektvariablen er for dårlig og ikke udnytter den eksisterende viden. En mere plausibel variant af samme tese kunne med en anden modellering af årsags- og effektvariablen være: Jo højere indkomst, des mere højreorienteret. Det vil kræve, at vi kan måle indkomst og højreorientering på minimum en rangordningsskala, men man vil typisk analysere variablerne på intervallskalaniveau. Spørgsmålet er dernæst, om vi forventer, at sammenhængen er lineær (kurve A i figur 2), eller at det fx kun er ved indkomster over et vist niveau, hvor stigende indkomst fører til øget højreorientering (kurve B). Det kunne også være, at de allerfattigste var lige så højreorienterede som de rige, og at graden af højreorientering først falder med stigende indkomst for derefter at stige (kurve C). Teoretisk kan alle tre teser begrundes.

Figur 2. Forskellige kausaltoser for intervallskaleret årsags- og effektvariabel

Med to cases vil man ikke kunne afgøre, hvilken af de tre teser der er mest rigtig. Med to cases, fx én med mellemindkomst og én med høj indkomst, vil ingen af de tre teser kunne afvises. For at estimere, hvilken form den kausale effekt har, må man have flere observationer (King et al., 1994: 75-82). Især fordi mange (de fleste!) kausalforhold er probabilistiske, og man derfor kun kan estimere gennemsnitlige kausaleffekter, skal der mange observationer til, før man med nogenlunde sikkerhed kan afgøre, hvilken tese der er mest plausibel.

Igen vil de fleste nok acceptere rimeligheden af disse betragtninger, når det gælder indkomstens betydning for borgernes holdninger. Men betragtningerne er lige så relevante for andre forskningsfelter og andre analyseobjekter. Hvil-

ken form for sammenhæng er der fx mellem (a) styrken af Socialdemokratiet (fx målt som antal år ved regeringsmagten) og stigningen i velfærdsudgifter; (b) kommunernes velstand og graden af udlicitering; (c) økonomisk vækst og demokratisering; (d) graden af korporatisme og lighed?

Det er ikke kun formen for sammenhæng mellem årsag og virkning, der kan være mere eller mindre kompliceret. Årsagssammenhængen kan også være betinget af andre faktorer, og sammenhængen kan være spuriøs, således at både årsag og effekt er påvirket af en fælles tredje variabel. I eksemplet med sammenhængen mellem indkomst og højreorientering kunne sammenhængen være betinget af, om man har job i den offentlige eller den private sektor. For offentligt ansatte betyder lønnen mindre for graden af højreorientering end for privatansatte, kunne tesen være. Ligeledes kan det ske, at sammenhængen mellem indkomst og højreorientering falder bort, når man kontrollerer for uddannelse – fordi højtuddannede typisk både har højere indkomster og er mere borgerlige.

Ny dansk forskning viser, at uddannelse er afgørende for graden af højreorientering, og at indkomst stort set ikke betyder noget (Stubager, 2006, 2007). Alle tesaerne om, at indkomst påvirker graden af højreorientering kan altså afvises. Sammenhængen mellem uddannelse og højreorientering er i øvrigt negativ og ikke positiv. Jo højere uddannelse, des mindre højreorientering; men så skal det måske lige tilføjes, at det altså er på den „nypolitiske“ (værdier) og ikke den gamle (fordeling) venstre-højredimension. Ser man på den gamle dimension – målt som holdningen til velfærdsstaten – ser det ud til, at højere indkomst stadig giver mere højreorientering (det er ikke testet så grundigt). Men det er først ved en temmelig høj husstandsindkomst, at højreorienteringen tiltager (Goul Andersen, 2003: 302-305). Kurve B i figur 2 giver således det bedste billede på sammenhængen, når effektvariablen er den gamle venstre-højreskala.

Kausaleffekter eller kausalmekanismer: Store N-studier er at foretrække, når man undersøger komplekse kausalmodeller og er interesseret i kausaleffekters form. Flere analyseenheder øger også muligheden for kontrol for tredjevariabler. Men enhver påstand om årsag-virkning er i sidste ende ikke bedre end det teoretiske argument, påstanden hviler på. Ved store N-studier er der ofte delvist teoretiserede, men ikke empirisk demonstrerede led mellem årsags- og effektvariabel (jf. fx Ragin, 2004). Veldesignede store N-studier kan også bidrage til udforskningen af kausale mekanismer, men store N-studier gør det typisk ikke i så stort omfang som komparative casestudier (Gerring, 2004: 348-349).

Litteraturen om lille N-studier fremhæver med forskellige ord og begreber, at intensive casestudier er bedre end ekstensive store N-studier, hvis man er interesseret i at undersøge, om og i givet fald hvordan en årsag skaber en be-

stemt effekt (Yin, 1994; Ragin, 2004; McKeown, 1999; Munck, 2004; Gerring, 2004). I store N-studier kan man sjældent finde sammenlignelige, målbare indikatorer for alle de led (eller mellemkommende variabler), som en kausalpåstand normalt indeholder. Hvis teorien er stærk, eller velgennemførte case-studier tidligere har demonstreret disse kausale links, behøver man ikke hver gang demonstrere dem igen. Så giver statistisk analyse i store N-studier god mening, fordi store N-studier har andre fordele. Men statskundskaben har ikke altid stærke og veldokumenterede teorier, og så kan studier af kausale mekanismer være overordentligt frugtbare. Faktisk kan det være rimeligt at afvise teorier, hvis ikke de kausale mekanismer kan specificeres og demonstreres. Lad os tage et eksempel.

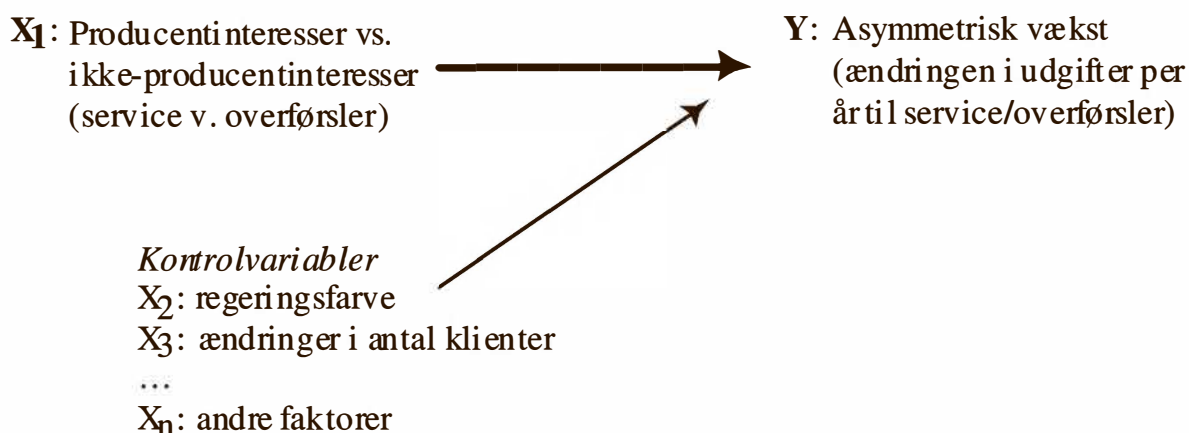
Én af de mest kanoniserede og undersøgte teser i dansk statskundskab er Ole P. Kristensens tese om den asymmetriske beslutningsproces og betydningen heraf for væksten i de offentlige udgifter (1987). En af implikationerne af tesen er, at udgifterne til service, hvor de ansatte har en koncentreret producentinteresse i større budgetter, vil vokse hurtigere end udgifterne til overførsler, hvor der ikke er en sådan interesse. Tesen har ikke fundet ubetinget empirisk støtte (Christiansen, 1990; Green-Pedersen, 1998), men det er ikke afgørende her. Tesen testes normalt ved at undersøge væksten i udgifter over tid fordelt på service og overførsler og ved at kontrollere for andre årsager til ændrede udgifter. Det er alt sammen udmærket. Men tesen hviler på en række kausale links og ikke nærmere specificerede mekanismer, som ikke er undersøgt nær så nøje. Hvordan foregår dette pres for stigende udgifter?

Presset kan formidles på mange måder. En mulighed er, at de offentligt ansatte og deres organisationer (fx pædagogerne, lærerne og lægerne) er mere aktive lobbyister i den politiske beslutningsproces end interesseorganisationer, der repræsenterer modtagerne af overførselsindtægter (fx Ældresagen, Akassernes Samvirke samt diverse patientforeninger). Yderligere kunne førstnævnte type organisationer have flere ressourcer og større ekspertise og være dygtigere til at lobbye. Dernæst kunne man måske også forvente, at organisationerne for offentligt ansatte oftere blev lyttet til, hvorfor deres synspunkter oftere blev refereret i folketingsdebatter og i medierne. Tesen om, at væksten i service er større end væksten i overførsler, kan altså undersøges på to måder som illustreret i figur 3.

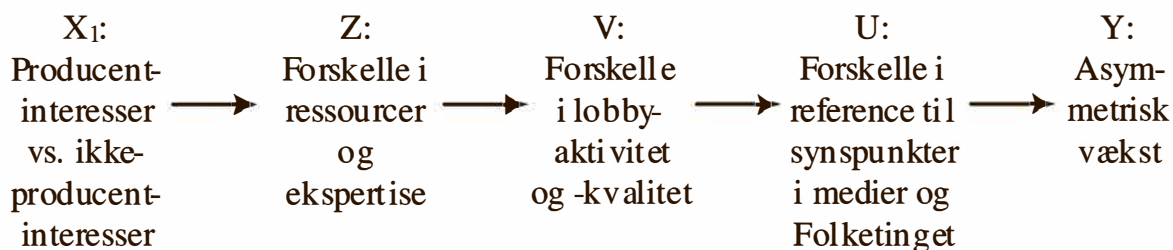
Det afgørende i denne sammenhæng er ikke, om kausalmekanismen er helt korrekt, eller om der kan tænkes andre, mere plausible mekanismer (som i så fald skal specificeres, så de kan gøres til genstand for empirisk granskning). Analysen behøver ikke implicere komparativ caseanalyse, men vil i praksis ofte gøre det, selvom den foreslåede teori om de kausale mekanismer mellem producentinteresser/ikke-producentinteresser og asymmetrisk vækst godt ville kunne testes i et stort N-studie ved hjælp af statistisk analyse.

Figur 3. Kausalmodeller: (a) kontrol for tredje variabler eller (b) kausal-mekanismer

Figur 3a. Mange cases/enheder, kontrol for tredje variabler:

Figur 3b. Få cases, kausalmechanismer (mellemliggende variabler):

Muligheden for at undersøge processen og dermed kausalmechanismerne er ikke den eneste fordel ved dybe casestudier af relativt få analyseenheder sammenlignet med store N-studier. Mens nogle artikler har gode, men kritiske diskussioner af fordele og ulemper (Gerring, 2004), er andre i højere grad i opposition til store N-studier og fremhæver især fordelene ved casestudier (fx Yin, 1994; Ragin, 2004; Munck, 2004). Man kan også argumentere for, at logikken bag veltilrettelagte casestudier slet ikke er så forskellig endda fra den eksperimentelle slutningslogik (Gerring og McDermott, 2007). Pladsen tillader ikke en diskussion af alle de forskellige argumenters merit. Når sigtet er at sandsynliggøre og demonstrere kausalforhold, er der dog to fordele ved casestudier, som kort skal fremhæves her.

Forudsætningen for at kunne identificere mønstre og sandsynliggøre kausalrelationer er, at man har sammenlignelige fænomener (i statistikken taler man om *unit homogeneity*) (Munck, 2004; Gerring, 2004). To cases er aldrig identiske, men netop kun sammenlignelige og ens i et bestemt teoretisk lys. Mange store N-studier antager implicit, at ting, der hedder det samme, er det samme. Fx at Socialdemokratiet (anno 1945) er Socialdemokratiet (anno 1975) er Socialdemokratiet (anno 2007). Og man vil typisk også antage det på tværs af

lande. Hvis man vil analysere, om socialdemokratiske regeringer øger udgifterne til velfærd mere end borgerlige ditto, vil man måske lave en analyse af udgiftsvæksten siden 1945 og sammenligne regeringens farve og kontrollere for en masse tredjevariabler (se fx Swank, 2001 for denne type analyse). Men er det rimeligt at antage, at Socialdemokratiet anno 1945 er en kausal ækvivalent til Socialdemokratiet anno 2007? Har partiet samme type vælgere (findes de stadig?), er relationen til fagbevægelsen den samme (er den der stadig?), er ideologien den samme (findes den stadig?)? Med andre ord: Er det rimeligt med udgangspunkt i det teoretiske ræsonnement, som tesen hviler på, at hævde den grad af ensartethed, som en stor N-analyse over tid antager? Komparative casestudier af Socialdemokratiets udvikling vil kunne bidrage til at afgøre spørgsmålet. Forståelse og forklaring går hånd i hånd.

I forlængelse heraf forekommer komparative casestudier mere nyttige, jo svagere vores begreber og kausalteori om et fænomen er. Hvis vi kun har en svag forestilling om, hvad der kan være årsag til et bestemt fænomen, kan det være en god ide at studere fænomenet nøjere for at kunne opstille mere klare kausaleser for sammenlignelige fænomener (se fx Yin, 1994; McKeown, 1999). Synspunktet her er en delvis imødekommelse af Geertz' argument for *thick description*. Men også kun delvis. For dels er vores dybe casestudier stadig farvet af vores teoretisk interesse og perspektiv, dels er sigtet med studierne hypotesegenererende og teoretisk. Vi søger forståelse for og forklaring af det generelle og konforme, ikke det unikke, for det kan man ikke. „There is no analysis of a single event apart from the subject category that defines it, the theory that grants it significance, and the method that establishes its location in context“ (King, 2006: kapitel 3, p. 16).

Samfundsforskning og demokrati – sandhed til debat

Umiddelbart forekommer forholdet mellem demokrati og god samfundsvidenskab anstrengt. Demokrati handler om via oplyst diskussion at virkeliggøre kollektive viljesakter og ændre samfundsudviklingen. Forskning handler om via oplyst diskussion at afdække den konforme del af social handlen og demonstrere samfundsudviklingens forudsigelighed (eller i det mindste forklarlighed). Modsætningen er dog ikke reel.

Samfundsvidenskaben kan i modsætning til, hvad August Comte håbede på, aldrig nå frem til viden om universelle lovmæssigheder. Alle teorier og generelle kausalsammenhænge er betingede af kendte og i reglen også ukendte faktorer. Den primære grund hertil er, at mennesker er kreative og udstyret med en individuel vilje, som kan få et kollektivt, det vil sige politisk, udtryk. Mennesker kan lære og ændre samfundsudviklingen. Samfundsvidenskabens grundvilkår gælder således også for det politiske liv. I samfundsvidenskaben er uforudsigelighed en erkendelsesmæssig udfordring, mens den i det politiske

liv er en forudsætning for, at politik gør en forskel. Hvis ikke politikere kan gøre en forskel, vil forestillingen om demokratisk ansvar være absurd eller urimelig.

Den største ære, der kan overgå den solide og kritiske samfundsforskning, er, at politikere tager forskningens resultater til sig og bruger dem som afsæt til at ændre på tingenes tilstand. Den analyse, der var rigtig i går, kan derfor være forkert i morgen. Perverse incitament er ændret; gedulgte motiver revideres; uerkendte værdier kommer frem i lyset og genovervejes. Vores eksisterende viden forældes, og eksisterende teorier skal revideres.

Argumentet her er, at god statskundskabsforskning bør tage afsæt i to spørgsmål – hvad ved vi, og hvad skal vi lære? Først derpå kan vi stille det tredje spørgsmål, nemlig *hvordan kan vi lære?* Det er dette spørgsmål, som er centralt i videnskabsteorien og samfundsvidenskabelig metode. Det handler om forestillinger om samfundets beskaffenhed, og hvordan vi med størst mulig sikkerhed kan få den viden, vi søger. Det handler om, hvordan vi på baggrund af selvrefleksion og gode håndværksmæssige færdigheder redegør for, hvordan vi drager slutninger om empiriske fænomener – hvordan ved vi, at vi ved det, som vi påstår, vi ved? Men spørgsmålet giver først mening, når vi har besvaret de to første og mere grundlæggende spørgsmål. Hvis der som hævdet i denne artikel er en sammenhæng mellem problemstilling, teori og metode, er det afgørende, at vi som forskere har gode håndværksmæssige færdigheder. For ellers begrænses vi i de spørgsmål, vi kan stille og søge svar på.

Både i demokratiet og i forskningen er der spilleregler for, hvordan man kan begrunde og validere viden. Da den samfundsvidenskabelige viden per definition er provisorisk, er spillereglerne i grunden ikke så forskellige. Fri meningsudveksling, tanke- og ytringsfrihed og en pluralisme, der giver plads til gode argumenter og begrundelse, er de grundlæggende spilleregler i begge sfærer. Vi kan derfor godt lade en demokratiteoretiker med blik for betydningen af den frie debat få det sidste ord i en artikel, der handler om god forskning. Hvis man skal kunne få ret, skal man nemlig også kunne få uret.

„Det værste ved at tvinge en mening til tavshed er dog, at det er en forbrydelse mod hele menneskeheden – både mod vores forfædre og mod os selv, både mod dem som er enige, og især mod dem, der ikke er det. For hvis den pågældende mening er rigtig, mister vi en mulighed for at komme sandheden nærmere, og hvis den er forkert, mister vi en næsten lige så vigtig mulighed for at bekræfte og vitalisere sandheden gennem en konfrontation med dens modsætning“ (Mill, 1859: 30).

Note

1. Tak til Ronald F. King, Thomas Pallesen, Lotte Bøgh Andersen og Robert Klemmensen for utallige inspirerende og afklarende diskussioner om metode og for, at I også finder stor intellektuel stimulering ved at modellere og tegne alskens argumenter. Også tak til de ca. 60 ph.d.-studerende, som har deltaget i de håndværkskurser, som Ron, Thomas og jeg har afholdt gennem de seneste 6-7 år. Uden jeres engagement i konkrete problemstillinger og teoretiske debatter ville metode-diskussionerne være ligegyldige. De mangler og uklarheder, der måtte være i denne artikel, skyldes i hvert tilfælde ikke jer.

Litteratur

- Albæk, Erik, Peter Munk Christiansen og Lise Tøgeby (2002). *Ekspert i medierne. Dagspressens brug af forskere 1961-2001*, Århus: Magtudredningen.
- Andreski, Stanislaw (1974). *Social Sciences as Sorcery*, Middlesex: Penguin Books.
- Brady, Henry E. (2004). „Doing Good Things Better: How Far Does the Quantitative Template Get Us?“, pp. 53-67 in Henry E. Brady and David Collier (eds.), *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Buckler, Steve (2002). „Normative Theory“, pp. 172-194 in David Marsh and Gerry Stoker (eds.), *Theory and Methods in Political Science*, New York: Palgrave.
- Christiansen, Peter Munk (1990). „Udgiftspolitikken i 1980'erne. Fra asymmetri til asymmetrisk tilpasning“, *Politica*, 22. årgang, nr. 4, pp. 442-456.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper and Row.
- Freundreis, John P. (1983). „Explanation of Variation and Detection of Covariation: The Purpose and Logic of Comparative Analysis“, *Comparative Political Studies*, Vol. 16, pp. 255-272.
- Geertz, Clifford (1973). „Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture“, pp. 3-30 in *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books.
- Gerring, John (2004). „What Is a Case Study and What Is It Good for?“, *American Political Science Review*, Vol. 98, No. 2, pp. 341-354.
- Gerring, John (2005). „Causation: A Unified Framework for the Social Sciences“, *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 17, No. 2, pp. 163-198.
- Gerring, John and Rose McDermott (2007). „An Experimental Template for Case Study Research“, *American Journal of Political Science*, Vol. 51, No. 3, pp. 688-701.
- Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society*, Cambridge: Polity Press.
- Glaser, Barney G. (1998). *Doing Grounded Theory: Issues and Discussions*, Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Goul Andersen, Jørgen (2003). „Farligt farvand: Vælgernes holdninger til velfærds-politik og skatter“, pp. 293-314 i Jørgen Goul Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring. Værdipolitik og ny skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime Academic.
- Green-Pedersen, Christoffer (1998). „Udviklingen i udgifterne til overførsler og kon-sum i Danmark fra 1982 til 1992. Hvorfor holdt asymmetri-tesen ikke stik?“, *Økonomi og Politik*, 2, pp. 25-37.
- King, Gary, Robert O. Keohane and Sidney Verba (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton: Princeton University Press.
- King, Ronald F. (2006). „The Strategy of Research: Thirteen Lessons on the Elements of Social Science“, San Diego: San Diego State University (upubliceret manu-skript, udgivet på rumænsk).

- Kristensen, Ole P. (1987). *Væksten i den offentlige sektor*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Laclau, Ernesto and Chantal Mouffe (1985). *Hegemony and Socialist Strategy*, London: Verso.
- Lijphart, Arend (1971). „Comparative Politics and Comparative Method“, *American Political Science Review*, Vol. 65, pp. 682-693.
- Marsh, David and Paul Furlong (2002). „A Skin, not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science“, pp. 17-41 in David Marsh and Gerry Stoker (eds.), *Theory and Methods in Political Science*, New York: Palgrave.
- McKeown, Timothy J. (1999). „Case Studies and the Statistical Worldview“, *International Organization*, Vol. 53, No. 1, pp. 161-190.
- Munck, Gerardo L. (2004). „Tools for Qualitative Reserach“, pp. 105-122 in Henry E. Brady and David Collier (eds.), *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Niskanen, William A. (1971). *Bureaucracy and Representative Government*, Chicago, IL: Aldine-Atherton.
- Przeworski, Adam and Henry Teune (1970). *The Logic of Comparative Social Inquiry*, New York: John Wiley.
- Ragin, Charles E. (2004). „Turning the Tables: How Case-Oriented Research Challenges Variable-Oriented Research“, pp. 123-138 in Henry E. Brady and David Collier (eds.), *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield
- Rasmussen, Erik (1971). *Komparativ politik*, 2. udg., bd. 1., København: Gyldendal.
- Rogowski, Ronald (2004). „How Inference in the Social (but Not the Physical) Sciences Neglects Theoretical Anomaly“, pp. 75-85 in Henry E. Brady and David Collier (eds.), *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Serritzlew, Søren (2002). „Ritualer og realiteter i den kommunale budgetlægning“, pp. 139-162 i Jens Blom-Hansen, Finn Bruun og Thomas Pallesen (red.), *Kommunale patologier. Traditionelle og utraditionelle organisationsformer i den kommunale verden*, Århus: Systime.
- Mill, John Stuart (1859). *Om friheden* (oversat af Jesper Tang). København: Apostrof (n.d.)
- Stubager, Rune (2006). *The Education Cleavage: New Politics in Denmark*, Århus: Politica.
- Stubager, Rune (2007). „Uddannelse og ny politik: En dekomponering af uddannelseseffekten på nypolitiske holdninger“ pp. 89-108 i Jørgen Goul Andersen et al. (red.), *Det nye politiske landskab: Folketingsvalget i 2005 i perspektiv*, Århus: Academica
- Swank, Duane (2001). „Political Institutions and Welfare State Restructuring: The Impact of Institutions on Social Policy Change in Developed Democracies“, pp. 197-237 in Paul Pierson (ed.), *The New Politics of the Welfare State*, Oxford: Oxford University Press.
- Sørensen, Curt (1991). „Den historiske materialisme i lyset af nyere diskussion om social handlen og social objektivitet“, *Politica*, 23. årgang, nr. 1, pp. 20-36.
- Tsebelis, George (1990). *Nested Games: Rational Choice in Comparative Politics*, Berkeley: University of California Press.
- Weber, Max (1993) [1913/1925]. *Basic Concepts in Sociology*, New York: Carol Publishing Group/Citadel Press.
- Yin, Robert K. (1994). *Case Study Research: Design and Methods*, Newbury Park, CA: Sage.